

Naiivista realismista oivaltavaan epärealismiin

Lyhyt kommentti Arto Selkälän vastineeseen

Pekka Räsänen: *VTT, tutkijatohtori, sosiologian laitos, Turun yliopisto*
pekka.rasanen@utu.fi

Janus vol. 14 (4) 2006, 422-423

Janus

Kiitän Arto Selkälää puheenvuoroartikkeliani koskevasta vastineesta. Hän on kanssani samaa mieltä laadullisten aineistojen tulkintaan liittyvistä metodologisista ongelmista, mutta toivoo tarkempaa selvitystä määrällisen tutkimuksen kontekstivaikutuksista. Vastine ansaitsee kommentointia myös siksi, että Selkälä itse tukeutuu varsin kummalliseen käsitykseen sosiaalitieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksista.

Esitin artikkelissani, että empiiriset aineistot kykenevät tarjoamaan parhaimmillaankin vain yksinkertaistetun kuvan todellisuudesta. Esimerkiksi jokainen vuorovaikutustilanne on siihen osallistuvien yksilöiden henkilöhistorioiden ja aikaisempien vuorovaikutustilanteiden muodostama kokonaisuus, johon vaikuttaa lisäksi lukematon määrä muitakin tekijöitä. Toisin sanoen kaikki tutkimusaineistot ovat vahvasti tilanne- ja olosuhdesidonnaisia. Niinpä analyysimenetelmien kontekstivapaudella voidaan viitata vain erilaisiin tekniisiin ratkaisuihin, joiden avulla aineistoista yritetään tiivistää tutkimuksen kannalta keskeistä informaatiota. Juuri tästä näkökulmasta kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen lähestymistapa ovat yleensä eri asemassa. Keskiarvon laskeminen numeroaineistosta kun on helpompi tehtävä kuin kehysten tai diskurssin yksiselitteinen todentaminen tekstiaineistosta.

Selkälä ilmoittaa olevansa eri mieltä kanssani siitä, millaisia tavoitteita sosiaalitieteelliselle tutkimukselle ja etenkin määrällisille aineistoille tulisi asettaa. Vastineesta ei valitettavasti käy ilmi, millaisia yleisiä tavoitteita hän asettaa empiiri-

selle tutkimukselle. Selkälä ei kuitenkaan tunnu hyväksyvän sitä, että tutkija päätyy mittaamaan valitusta näkökulmasta etukäteen operationalisoituja tietosisältöjä. Hän katsoo, että esimerkiksi survey-tutkimuksen mielenkiinto olisi hyvä suunnata toisaalta kokonaisia kyselylomakkeita koskeviin arviointeihin ja toisaalta vastaajien psykologisiin päättelyprosesseihin, joiden otaksutaan ohjaavan lomakkeiden täyttöä. Tällaisen "oivaltavan tutkimustavan" avulla Selkälä uskoo kykenevänsä paljastamaan jotakin "vastaajien realistisesta todellisuudesta".

Jokainen kyselylomakkeita suunnitellut tutkija tietää, että identtisilläkin kysymysmuodoilla saadaan hieman erilaisia vastauksia sen mukaan millaisessa asiayhteydessä ja missä kohdin lomaketta kysymys esitetään. Tällaisten seikkojen huomioimisella on tärkeä rooli lomakkeiden suunnittelu- ja kokeiluvaiheissa. Tutkijahan rakentaa mittaria, jonka avulla hän pyrkii saamaan mahdollisimman yksiselitteistä tietoa kiinnostuksensa kohteena olevasta ilmiöstä. Samalla tutkija tulee myös määritelleeksi ne kriteerit tai reunaehdot, joiden varassa hän olettaa vastaajien tulkitsevan esitettyjä kysymysmuotoja. Prosessin onnistuneisuutta on syytä arvioida myös tuloksia raportoidessa.

Aineistojen validiteetti- ja reliabiliteettikysymysten pohtiminen on kuitenkin eri asia kuin uskominen siihen, että vastaajien todellisuuskokemuksia olisi mahdollista paljastaa lomaketyksymyksiin liittyviä "merkityksellistämisen prosesseja" spekuloidessa. Lomaketutkimuksella

”Naiivista realismista..”

– kuten tutkimuksella yleensä – on mahdollista saada tietoa esimerkiksi ihmisten mielipiteistä, asenteista tai elinolosuhteista ainoastaan teoreettisen viitekehyksen, tutkimusongelman ja mittaustavan rajaamasta näkökulmasta. Tutkija pystyy siis käsittelemään reaali maailman ilmiöitä vain itse manipuloimassaan muodossa. Ihmisten päänsisäiseen todellisuuteen sellaisenaan ei päästä käsiksi millään keinolla. Tässä mielessä Selkälän käsitys sosiaalitieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksista on täysin epärealistinen.